

بررسی ادراک ذهنی شهروندان از کیفیت عناصر زیست محیطی اماکن تفریحی و پارک های شهری در

شهر یاسوج

کیوان آشنا

دانشجوی دکترای مدیریت منابع آب دانشگاه آزاد اسلامی نجف آباد اصفهان

چکیده

پژوهش حاضر با هدف بررسی ادراک ذهنی شهروندان از کیفیت عناصر زیست محیطی اماکن تفریحی و پارک های شهری در شهر یاسوج انجام شده است. با توجه به نقش پارک های شهری در ارتقای کیفیت زیست شهری، سلامت جسمی و روانی، و تعاملات اجتماعی، این مطالعه تلاش دارد تا از منظر شهروندان، میزان کیفیت عناصر اکولوژیکی و کالبدی فضاهای تفریحی شهر را ارزیابی کند. روش پژوهش از نوع توصیفی-تحلیلی و کاربردی است و اطلاعات از طریق پرسشنامه محقق ساخته ۳۴ گویه ای بر مبنای طیف لیکرت پنج درجه ای جمع آوری شده است. جامعه آماری شامل شهروندان شهر یاسوج (۲۱۵'۰۰۰ نفر) و حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران ۳۸۴ نفر تعیین شد. روایی پرسشنامه به تأیید خبرگان دانشگاهی و پایایی آن بر اساس آلفای کرونباخ ۰/۸۱۹ به دست آمد. برای تحلیل داده ها از نرم افزارهای SPSS و Amos و آزمون های تحلیل عاملی، MANOVA و رگرسیون چندمتغیره گام به گام استفاده شد. نتایج تحلیل عاملی نشان داد که شش عامل اصلی کیفیت زیست محیطی شامل: درختکاری و گل کاری، بهداشت محیط، موجودات زنده، آب، شهرسازی و خرداقلیم شهری قادر به تبیین ۷۳/۵ درصد واریانس ادراک ذهنی شهروندان هستند. آزمون MANOVA نیز وجود تفاوت معنادار ($p < 0.000$) (بین پارک های شهری یاسوج از نظر کیفیت عناصر زیست محیطی را تأیید کرد؛ بیشترین تفاوت و تأثیر به عامل درختکاری و گل کاری اختصاص یافت. نتایج رگرسیون نشان داد که این عامل بیشترین سهم را در شکل دهی ادراک ذهنی شهروندان دارد ($\beta = 0.423$). (در مجموع، یافته ها نشان می دهند که مدیریت نگهداری و توسعه پوشش گیاهی، بهداشت محیطی و طراحی کالبدی هماهنگ با اصول شهرسازی سبز بیشترین اثر را بر رضایت و ادراک ذهنی شهروندان از کیفیت پارک های شهری دارند. بنابراین، ارتقای تنوع گیاهی، نظافت دوره ای، طراحی منظر زیست محیطی و توجه به خرداقلیم شهری می تواند زمینه بهبود کیفیت تجربه فضایی و رفاه اجتماعی شهروندان یاسوج را فراهم سازد.

کلیدواژه ها: ادراک ذهنی شهروندان، کیفیت عناصر زیست محیطی، پارک های شهری، فضای سبز، شهر یاسوج.

مقدمه

زندگی شلوغ شهری بر کمبود وقت برای فعالیت های اوقات فراغت، تفریح و سرگرمی در فضاهای شهری تاثیر می گذارد. بنابراین باید بتوان در فضاهای باز شهری برای اوقات فراغت انسان ها فضاهایی هرچه بیشتر و با ساختارهایی آنالیز شده در جهت رسیدن به یک طرح جامعه ایجاد کرد. بنابراین فضاهای عمومی مانند میدان ها، تفرجگاه ها و پارک ها، نه تنها می توانند مکان هایی برای استراحت، تفریح و انواع مختلفی از فعالیت های رسمی اجتماعی عرضه کنند بلکه می توانند به منظور برقراری موازنه اکولوژیکی در مقابل محیط های مصنوع ساخته شده مورد توجه قرار گیرند (محمدی و آرمنده، ۱۳۹۷). پارک ها به صورت شبکه زنجیره ای در مقیاس های مختلف طراحی می شوند. پارک کودک، پارک ناحیه، پارک شهر، پارک جنگلی یا حاشیه ای، پارک منطقه ای و پارک ملی، اجزای سلسله مراتب پارک را تشکیل می دهند. پارک های شهری فضا و فرصت هایی را برای فعالیت های مختلف در فضای باز فراهم می کنند و گروه های مختلف جمعیتی را به فعالیت های ورزشی تشویق می کنند. علاوه بر این، پارک های شهری، یک محیط اجتماعی برای ساکنان فراهم می کنند و تعاملات اجتماعی را ارتقای دهند. در مجموع باید گفت که پارک ها خدمات متعددی مانند تصفیه آب و هوا، کاهش باد و صدا، کاهش اثرات منفی کربن، افزایش سلامت جسمی و روانی، تنظیم ریز اقلیم و بهبود رفاه اجتماعی و روانی ارائه می دهند (Mexia et al., ۲۰۱۸). با این حال در اکوسیستم های طبیعی و شهری، نوع و میزان خدمات ارائه شده به کیفیت و ویژگی های آنها بستگی دارد. در واقع کیفیت و ویژگی های کیفی در پارک های شهری در میزان خدمات ارائه شده توسط این پارک ها، تأثیرگذار است (Bodnaruk et al., ۲۰۱۷). کیفیت را می توان به معنای امکانات و ویژگی های پارک، نوع پوشش گیاهی پارک، فرصت های اجتماعی و فرهنگی متنوع در پارک شهری و مواردی از این قبیل تعریف کرد (Hughey et al; ۲۰۱۶). شهر یاسوج به عنوان یک شهر کوهستانی و خوش آب و هوا پتانسیل زیادی برای ایجاد پارکهای شهری دارد هم اینک نیز به صورت تقریبی در برهه های مختلف با کم و کیف های متفاوت به این مهم توجه شده است. اما آن چه که در کنار ایجاد پارک ها اهمیت دارد توجه به امکانات و گسترش پارک ها به صورت مطلوب و مورد رضایت شهروندان است. بنابراین در این مقاله به بررسی ادراک ذهنی شهروندان از کیفیت عناصر زیست محیطی اماکن تفریحی و پارک های شهری در شهر یاسوج پرداخته می شود.

پیشینه ی تحقیق

صادقی و همکاران (۱۴۰۲)، شناخت و اولویت بندی خدمات فرهنگی اکوسیستم مبتنی بر ادراک کاربران در فضای سبز شهری در پارک های شهری تهران را در پژوهش خود مورد بررسی قرار دادند. پژوهش حاضر با هدف شناسایی عوامل خدمات فرهنگی و میزان اهمیت آنها با رویکرد مشارکتی انجام گرفت و به صورت پژوهش کاربردی بوده که به روش توصیفی-تحلیلی انجام شده است. در این راستا با مطالعات اسنادی ۳۳ گویه برای ارزیابی خدمات فرهنگی فضای سبز تدوین گردید و مورد سنجش قرار گرفت. جامعه آماری شامل مراجعه کنندگان به پارک های طالقانی، ملت، آب و آتش و باغ ایرانی در شهر تهران بودند. حجم نمونه بر اساس تعداد گویه ها، ۴۰۰ نفر برآورد و با روش نمونه گیری در دسترس (توزیع پرسشنامه های آنلاین در شبکه های اجتماعی) اقدام به جمع آوری داده ها شد. روایی با تحلیل عاملی و اعتباریابی با محاسبه ضریب آلفای کرونباخ صورت گرفته است. نتایج آزمون کایزر-مایر-الکین ($KMO = 0.87$) کفایت حجم نمونه و آزمون کرویت بارتلت توانایی عاملی شدن داده ها را تایید نمود. تحلیل عاملی اکتشافی با روش استخراج تحلیل مولفه های اصلی و چرخش واریماکس همراه با نرمال سازی کایزر ۷ عامل ارزش های تفریحی، میراث فرهنگی، اجتماعی، آموزشی،

معنوی، الهامات و حس مکان را تأیید کرد که با دسته‌بندی سیستم‌های بین‌المللی منطبق است. نتایج پژوهش نشان داد تفریح بیشترین و حس مکان کمترین ارزش خدمات فرهنگی پارک‌ها هستند. به این ترتیب مردم پارک‌ها را به عنوان محل مناسبی برای تفریح و فعالیت‌های اجتماعی درک کرده‌اند اما پارک‌ها زمینه مناسبی برای ارتباط روحی و عاطفی مردم با فضای سبز شهری ایجاد نمی‌کنند.

باغبان پور خونی (۱۴۰۲)، در مقاله‌ی خود واکاوی و بررسی مکان‌یابی فضای سبز و پارک‌های شهری در راستای توسعه شهری پایدار (مورد مطالعه: پارک‌های شهری شهرستان خوی را انجام داد. در این پژوهش اهمیت مساله چنین بیان شده که فضاهای سبز شهری تحت لقای پارک‌های شهری به عنوان حیات و توسعه شهرها که همواره شهرداری‌ها را با مشکل و چالش مواجه کرده است، یکی از شاخص‌های توسعه پایدار هستند که تأثیرات فیزیکی و طبیعی این فضاها در ساختار شهرها و بازدهی‌های آنها در زمینه و عملکردهای مختلف اکولوژی، اجتماعی، روانی و اقتصادی انکارناپذیر است. براساس نتایج و اطلاعات طرح تفصیلی شهر خوی که انجام پذیرفته است، در سرانه فضای سبز شهری، اختلاف فاحشی با استانداردها و سرانه‌های داخلی و خارجی دارد. تعداد پارک‌های احداثی به ۱۲ پارک می‌رسد. در مکان‌یابی بهینه و توزیع فضاهای سبز شهری و ایجاد پارک‌ها در سطح شهر روش مناسبی اتخاذ نشده است و بر پایه همان اصول و روال قبلی مکان‌یابی‌ها انجام می‌شود که در این زمینه بهتر است ملاک جمعیتی و مراکز حاشیه نشین شهری و اطراف رودخانه قطور که مرکز برای گردشگری می‌باشد فراهم گردد.

اسدی و صبور (۱۴۰۱)، به تحلیل رضایتمندی شهروندان از پارک‌های شهری از منظر عدالت توزیعی در منطقه شش شهرداری مشهد پرداختند. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که شاخص‌های دسترسی، بهداشت، امنیت، خدمات و مدیریت، کمترین و شاخص‌های مبلمان و کیفیت فضای سبز، بیشترین میزان رضایت شهروندان منطقه را به خود اختصاص داده است. اکثریت پاسخ‌دهندگان از تعداد و مکان‌یابی پارک‌ها رضایت ندارند. از منظر نظریه عدالت رالز می‌توان رضایت پایین شهروندان که نشان از توزیع، دسترسی و کیفیت نامناسب پارک‌ها دارد را ناعادلانه نیز تعبیر کرد و منطقه شش مشهد به عنوان یکی از مناطق محروم این شهر، از این نظر از عدالت کمتری برخوردار است.

گلدویی و همکاران (۱۴۰۱)، در پژوهش خود به مکان‌یابی مناطق مستعد توسعه پارک‌ها و فضای سبز شهری با استفاده از روش ارزیابی چند معیاره (MCE) و رهیافت AHP در استان گلستان پرداختند. در این پژوهش نتایج تحلیل‌ها بر اهمیت دسترسی آسان و استفاده از فضای سبز شهری به عنوان یکی از نیازهای اصلی جوامع امروزی دلالت دارد چرا که افزایش زندگی در شهرها و محیط‌های شهری باعث گسستگی ارتباط انسان با طبیعت شده و مشغله‌های زندگی امکان گذراندن زمان زیادی برای حضور در این مناطق را به افراد نمی‌دهد. در این پژوهش که از روش وزن دهی استفاده شد نتایج وزن دهی معیارها نشان داد از دیدگاه متخصصین معیارهای شیب، اراضی بایر و نزدیکی به مناطق مسکونی با کسب وزن‌های به ترتیب بیش‌ترین وزن را به خود اختصاص دادند و بالاترین درجه اهمیت را در شناسایی مناطق جدید برای توسعه پارک‌های شهری دارند. نتایج اجرای ارزیابی چند معیاره نشان داد سطحی معادل ۳۲/۱۹ هکتار مستعد احداث پارک شهری در این منطقه است.

مبانی نظری تحقیق

مفهوم پارک و انواع آن

پارک شهری به پارکی گفته می شود که دارای جنبه های تفریحی، تفرجی، فرهنگی و بالاخره زیست محیطی و سالم سازی محیط است و جنبه سرویس دهی به مناطق مختلف شهر را دارد. اغلب آنچه از تفرجگاه های معمولی، تصور می شود این است که تفرجگاه، منطقه ای است با درختزارهای پراکنده با فضای باز و کف پوش چمنی که به صورت مصنوعی یا طبیعی احداث و تنها به دستکاری و آرایش آن اکتفا شده است. این نوع فضا سازی در شهرها برای تفرج عامه، جا افتاده ترین شیوه برای احداث تفرجگاه ها به شمار می رود. امروزه در تعریف پارک جدا از سیمای فیزیکی آن، تفرج نقش اساسی دارد (قشقایی و منصوریان: ۱۴۰۰). در جدول ۱، انواع پارک ها و فعالیت های مجاز در آنها و همچنین در جدول ۲، نیازمندی های هر پارک شهری نشان داده شده است (ایران نژاد و همکاران، ۱۳۹۰).

جدول ۱: انواع پارک ها و نوع فعالیت های مجاز در آنها

نوع پارک	مساحت	شعاع عملکرد	فعالیت مجاز
همسایگی	کم تر از نیم هکتار	۲۰۰ متر	زمین بازی کودکان، محلی برای نشستن و کنترل کودکان
محله ای	۱-۲ هکتار	۴۰۰ تا ۶۰۰ متر	گذران اوقات فراغت، قدم زدن، روزنامه خواندن و ...
ناحیه ای	۲-۴ هکتار	۸۰۰ تا ۱۲۰۰ متر	گذران اوقات فراغت، نشستن، قدم زدن، دویدن، دوچرخه سواری، اسکیت و..
منطقه ای	۴-۶ هکتار	۱۵۰۰ تا ۲۵۰۰ متر	برگزاری مراسم و گردهمایی، دو، ورزش های گروهی و ...
شهری و منطقه ای	بیش از ۱۰ هکتار	۲۵ تا ۳۰ دقیقه رانندگی	کلیه فعالیت های در پارک های دیگر را می تواند در خود جای دهد

مآخذ: صالحی و همکاران. ۱۳۹۲

در تقسیم بندی کلی از اجزای بخش غیر زنده پارک ها می توان مجموعه عناصر را به دو دسته تقسیم نمود: دسته اول: تأسیسات که عبارت اند از عناصر سازه ای اصلی و برخی از تأسیسات رفاهی و تفریحی که عمدتاً غیر منقول است و در محدوده فضای سبز احداث می شوند: شامل نگهداری، سردر ورودی، موتور خانه، انبار، کتابخانه، فروشگاه های تجاری، خدماتی و فرهنگی می باشند.

دسته دوم: تسهیلات: عناصر منقولی که در محل های مناسب از فضای سبز نصب می شوند و جابه جایی و یا تغییر آنها به راحتی امکان پذیر است. این عناصر در حکم مبلمان پارک های شهری هستند و تابلوها، چراغ های روشنایی، معابر، میز و نیمکت و.... را شامل می شوند (قشقایی و منصوریان: ۱۴۰۰).

جدول ۲: نیازمندی پارک های شهری

نیازها	توضیحات
مبلمان	نیمکت، زباله دان، تابلوهای راهنمایی، تابلوهای اعلانات، پایه های مخصوص روشنایی، دروازه های ورودی، خروجی، حصار، مکان پیک نیک، فضاهای خصوصی و خلوت، سایبان
ابنیه	کتابخانه، نمایشگاه، گالری، آمفی تئاتر، آب نما، کیوسک های فروش مجلات
تأسیسات رفاهی	توالت، دستشویی، کافه تریا و رستوران، خدمات درمانی و کمک های اولیه مکان پیکنیک، فضاهای خصوصی و خلوت، سایبان
تجهیزات رفاهی	موتورخانه (آب و برق)، انبار نگهداری وسایل، گلخانه نهالستان، محل تهیه کود و کمپوست، مکان استراحت مستخدمین پارک
وسایل بازی	این نوع وسایل تنوع زیادی داشته و متناسب با طبقات سنی (کودکان و نوجوانان) تغییر می کند و با توجه به فرهنگ و سن هر جامعه این نوع وسایل متفاوتند

زمین بازی	زمین بازی والیبال، بسکتبال، تنیس، بدمینتون، تنیس روی میز
نشانه های تجسمی	مجسمه های اساطیر، مشاهیر، بزرگان و شخصیت های مورد علاقه جوامع، کتیبه ها، نقش های برجسته، یاد بود احداث بوستان، سردرهای ویژه، ورودی های سبز طراحی شده با استفاده از هرس

مآخذ: ایران نژاد و همکاران، ۱۳۹۰

فضای سبز شهری

فضای سبز شهری و پارک های موجود در شهر نه تنها ارزش تفریحی داشته و محل مناسبی برای سپری کردن اوقات فراغت مردم به شمار می آید، بلکه این فضاها در موارد بسیاری از توسعه بی قواره و نسنجیده شهرها نیز جلوگیری می کند. امروزه با توجه به سرطان زایی محیط شهری بر اعتبار و اهمیت فضاهای سبز و پارک های شهری افزوده شده استفاده از گیاهان به عنوان حریم بصری، استفاده از درختکاری به عنوان حریم حفاظتی است. تنوع زیستی و حفاظت از محیط زیست کاهش آلودگی هوا و صوتی، معتدل کردن هوا، سایه افکنی و تنظیم میکروکلیم، کمک به آرام کردن جریانات سیل و کیفیت آب، ایجاد سطح نفوذپذیری برای جذب آب و ایجاد فرصت هایی برای مطالعات تاریخی و محیطی، از عملکردهای مهم اکولوژیک فضای سبز شهری است. ایجاد مکان های مناسب برای ورزش، تفریح، در جهت سالم نگه داشتن سلامتی انسان و در دسترس بودن این فضاها برای همه ساکنان شهر و به وجود آوردن محیط های آرام در شهر می تواند به عنوان عاملی مهم در جهت سلامتی اجتماعی و در بیشتر بحث ها بر پارک ها و فضای سبز شهری به عنوان یک راهکار بسیار مهم که می تواند کیفیت زندگی اجتماعی شهری را بالا ببرد تأکید شده است. جین جکوب (۱۳۸۶)؛ منتقد شهرسازی معاصر معتقد است که پارک باید در جایی باشد که زندگی در آن موج می زند جایی که در آن فرهنگ و فعالیت های بازرگانی و مسکونی است. تعدادی از بخش های شهری دارای چنین نقاط کانونی ارزشمندی از زندگی هستند که برای ایجاد پارک های محلی یا میادین عمومی مناسب به نظرمی رسند. بر این اساس مکان یابی فضای سبز باید از اصولی چون مرکزیت، سلسه مراتب و دسترسی تبعیت کند. مرکزیت فضای سبز به این مفهوم است که فضای سبز حتی المقدور در مرکز محله، ناحیه و یا منطقه شهری مکان یابی شود. همچنین فضاهای سبز در مقیاس های متفاوت اعم از پارک های محله ای، منطقه ای و امثال آنها باید با ساختار کالبدی متناظر خود انطباق داشته باشد. به عنوان مثال پارک منطقه ای در محدوده منطقه پیشنهاد شود. یکی از معیارهای دیگری که در مکان یابی فضای سبز باید به آن توجه شود، معیار دسترسی است. به این مفهوم که پارک های شهری باید از چهار جهت به شبکه ارتباطی دسترسی داشته باشند تا بدین طریق هم جمعیت بیشتری از آنها استفاده کند و هم امکان نظارت اجتماعی و امنیت پارک افزایش یابد. بدین ترتیب امکان بهره برداری دیداری از جلوه های زیبای پارک برای رهگذران از چهار جهت فراهم می شود (پارسانیک، ۱۴۰۲).

پژوهش حاضر از لحاظ هدف، کاربردی و از لحاظ ماهیت، توصیفی-تحلیلی و نیز از نوع علی است. جامعه ی آماری پژوهش شامل شهروندان شهر یاسوج است. جامعه ی آماری پژوهش ۲۱۵۰۰۰ نفر می باشد. حجم نمونه انتخابی برابر با ۳۸۴ نفر به دست آمد. فرایند جمع آوری داده های این پژوهش به دو صورت کتابخانه ای و میدانی بوده است. ابزار پژوهش در روش میدانی از طریق توزیع پرسشنامه انجام شده است. پرسشنامه ی موجود در این پژوهش شامل پرسشنامه ی محقق ساخته ی ۳۴ سؤالی است. پرسش های موجود در پرسشنامه اساساً از سؤالات بسته و بر مبنای مقیاس لیکرت پنج سطحی (خیلی کم=۱ تا خیلی زیاد=۵) تشکیل شده است. متغیرهای مورد استفاده در این تحقیق شامل ۳۴ متغیر مرتبط با ابعاد مختلف محیط زیست بوده که در ۶ گروه، درختکاری و گل کاری (۸ سوال)، موجودات زنده (۴ سوال)، بهداشت محیط (۸

سال)، آب (۳ سوال)، خرد اقلیم شهری (۷ سوال)، شهرسازی (۴ سوال) تقسیم بندی شده است. روایی پرسشنامه با نظر اساتید دانشگاهی مورد تأیید قرار گرفته و پایایی پرسشنامه نیز با استفاده از فرمول آلفای کرونباخ برابر با ۰.۸۱۹ به دست آمد. همچنین پایایی نهایی کل پیاده -روها ۸۹۸/۰ به دست آمد. تجزیه و تحلیل آماری داده ها در دو بخش اطلاعات توصیفی (شامل توزیع فراوانی پاسخها، میانگین و انحراف معیار) و آزمون های استنباطی شامل آزمون رگرسیون خطی گام به گام و آزمون MANOVA بوده است.

تجزیه و تحلیل یافته ها

۱. یافته های توصیفی

توزیع فراوانی پاسخهای مربوط به سؤالات استنباطی پژوهش، میانگین و انحراف معیار آنها همانند جدول شماره (۱) به دست آمده است. بر اساس نتایج به دست آمده بیشترین میانگین مربوط به درخت کاری و گل کاری و موجودات زنده بوده است و در مرحله بعدی ویژگی های شهرسازی، بهداشت محیط آب، خرده اقلیم شهری و موجودات زنده بوده است.

جدول (۱): توزیع فراوانی، میانگین و انحراف معیار سؤالات استنباطی پژوهش

متغیرهای پژوهش	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	میانگین	انحراف معیار
درختکاری و گل کاری	۹.۲۵	۱۳.۵	۴۶.۲۵	۱۸.۵	۱۲.۵	۳.۷۷	۱.۰۳
موجودات زنده	۷.۷۵	۱۹.۲۵	۵۲.۵	۱۱.۷۵	۸.۷۵	۳.۲۹	۰.۹۵
بهداشت محیط	۱۲.۵	۱۴	۴۹.۷۵	۱۰.۲۵	۱۳.۵	۳.۴۶	۱.۰۱
آب	۸.۲۵	۲۹.۷۵	۳۲.۵	۱۶.۵	۱۳	۳.۲۵	۰.۹۶
خرد اقلیم شهری	۱۱.۲۵	۱۶.۷۵	۴۷.۵	۱۰.۵	۱۴	۳.۵۹	۰.۹۱
شهرسازی	۱۹	۱۷	۳۵	۱۸	۱۱	۳.۶۲	۰.۸۸

۲. یافته های استنباطی

تحلیل عاملی

برای بررسی کیفیت ادراک ذهنی شهروندان از کیفیت عناصر زیست محیطی اماکن تفریحی و پارک های شهری در شهر یاسوج، از تحلیل عاملی استفاده شد. جهت تعیین انسجام درونی داده ها برای بهره گیری از تکنیک تحلیل عاملی از آزمون KMO و بارتلت استفاده گردید و در این بخش مقدار KMO برابر با ۰.۸۱ و نیز آماره بارتلت برای بهبود کیفیت ادراک ذهنی برابر با ۱.۲۷۶ به دست آمد. سطح معناداری هر دو محور در سطح ۰.۰۰۰ معنی دار بوده است؛ بنابراین داده های موجود برای تحلیل عاملی مناسب تشخیص داده شدند.

جدول ۲: مقدار KMO و آزمون بارتلت

مدل تحلیل عاملی	KMO	Bartlet Test	Sig
کیفیت ادراک شهروندان از اماکن تفریحی و پارک های شهری	۰.۸۱	۱.۲۷۶	۰.۰۰۰

در این پژوهش برای تعیین سطح معنی داری و بیان نقش هر متغیر در عامل مربوط، در پژوهش حاضر متغیرهایی که بار عاملی بیش از ۰.۵ داشتند مدنظر قرار گرفتند. در نهایت بر اساس نتایج جدول (۳)، متغیرهایی که در هریک از شش عامل مذکور قرار می گیرند، بیان شده اند.

جدول (۳): عوامل استخراج شده با مقادیر ویژه و درصد واریانس قبل از چرخش

عوامل	متغیرهای بارگذاری شده	مقدار ویژه	درصد واریانس	درصد تجمعی
درختکاری و گل کاری	تنوع درختان، قدمت درختان، سایه اندازی درختان، هرس درختان، سمپاشی و دفع بیماری درختان، گلکاری، تنوع گل ها، فروش گل های تزئینی توسط دستفروشان	۱۴.۷۲	۲۳.۱۵	۲۳.۱۵
بهداشت محیط	شستشو و ضدعفونی معابر، بوی نامطبوع، دفع پساب سطل های زباله، آلودگی صوتی، استعمال دخانیات، وزش باد، رطوبت مناسب هوا، بهداشت آبخوری ها	۱۴.۲۱	۲۱.۴۲	۴۴.۵۷
موجودات زنده	تردد پرندگان، تنوع پرندگان و حیوانات اهلی، صدای حیوانات اهلی، تردد حیوانات موزی	۱۱.۲۳	۱۵.۱۱	۵۹.۶۸
آب	وجود جوی آب، آبنماها، تمیزی جوی های آب	۹.۹۸	۱۴.۴۱	۷۴.۰۹
شهرسازی	عناصر سبز مغازه ها، استفاده از عناصر زیست محیطی در طراحی مبلمان اماکن تفریحی و پارک ها، دیوار سبز، منظر عمومی زیست محیطی اماکن تفریحی و پارک ها	۸.۵۶	۱۴.۲۲	۸۸.۳۱
خرد اقلیم شهری	نور آفتاب، برفگیری اماکن، باران گیری اماکن تفریحی و پارک ها، هوای پاک، یخبندان، انعکاس نور آفتاب از عناصر شکننده نور، دید آسمان	۶.۴۵	۱۱.۶۹	۱۰۰

عامل اول: متغیرهای تنوع درختان، قدمت درختان، سایه اندازی درختان، هرس درختان، سمپاشی و دفع بیماری درختان، گل کاری، تنوع گلها، فروش گل های تزئینی توسط دستفروشان، هشت سوال بارگذاری شده در عامل شماره یک هستند. این عامل با مقدار ویژه ۱۴.۷۲ توانایی تبیین ۲۳.۱۵ درصد واریانس را دارد. با توجه به متغیرهای بارگذاری شده، عنوان «درخت کاری و گل کاری» برای این عامل انتخاب گردید.

عامل دوم: متغیرهای بارگذاری شده در این عامل به ترتیب اهمیت عبارت اند از: شستشو و ضدعفونی معابر، بوی نامطبوع، دفع پساب سطل های زباله، آلودگی صوتی، استعمال دخانیات، وزش باد، رطوبت مناسب هوا، بهداشت آبخوری ها. این متغیرها با مقدار ویژه ۱۴.۲۱، توانایی تبیین ۲۱.۴۲ تغییرات واریانس را دارند. با توجه به ماهیت متغیرهای بارگذاری شده تحت عنوان عامل بهداشت محیط نام گذاری گردید.

عامل سوم: متغیرهای تردد پرندگان، تنوع پرندگان و حیوانات اهلی، صدای حیوانات اهلی و تردد حیوانات موزی، ۴ سوال بارگذاری شده در عامل شماره سوم هستند. این عامل با مقدار ویژه ۱۱.۲۳ توانایی تبیین ۱۵.۱۱ درصد واریانس را دارد. با توجه به متغیرهای بارگذاری شده، عنوان «موجودات زنده» برای این عامل انتخاب گردید.

عامل چهارم: متغیرهای قرارگرفته در این عامل شامل: وجود جوی آب، آبنماها، تمیزی جوی های آب هستند. مقدار ویژه متغیرهای بارگذاری شده در این عامل برابر با ۹.۹۸ بوده که توانایی تبیین ۱۴.۴۱ درصد از تغییرات واریانس را دارا هستند. با توجه به متغیرهای بارگذاری شده در این عامل، عنوان «آب» برای آن انتخاب گردید.

عامل پنجم: در این عامل تعداد ۴ سوال بارگذاری شده که شامل متغیرهای عناصر سبز مغازه ها، استفاده از عناصر زیست محیطی در طراحی مبلمان پارک ها و اماکن تفریحی، دیوار سبز، منظر عمومی زیست محیطی است. مقدار ویژه متغیرهای بارگذاری شده در این عامل برابر با ۸.۵۶ بوده که توانایی تبیین ۱۴.۲۲ درصد از تغییرات واریانس را دارا هستند. با توجه به ماهیت متغیرهای بارگذاری شده عنوان «شهرسازی» برای این عامل انتخاب گردید.

عامل ششم: تعداد ۷ سوال در این عامل بارگذاری شده است که عبارت اند از: نور آفتاب، برفگیری اماکن، باران گیری اماکن، هوای پاک، یخبندان، انعکاس نور آفتاب از عناصر شکننده نور، دید آسمان. با توجه به ماهیت متغیرهای بارگذاری شده عنوان خرد اقلیم شهری این عامل استفاده گردید. هفت سوال بارگذاری شده در این عامل با مقدار ویژه ۶.۴۵ توانایی تبیین ۱۱.۴۹ درصد از تغییرات واریانس را دارند.

تحلیل نتایج استفاده از آزمون تحلیل واریانس چند متغیره (MANOVA)

به منظور بررسی کیفیت ادراک ذهنی شهروندان در خصوص متغیرهای زیست محیطی به تفکیک ۳ پارک طبیعی و مصنوعی در شهر و همچنین بررسی اختلاف میانگین بین اماکن تفریحی از نظر متغیرهای پژوهش، از آزمون تحلیل واریانس چند متغیره (MANOVA) استفاده گردید. بر اساس نتایج به دست آمده، سطح معناداری در همه متغیره از ۰.۰۵ کمتر است؛ بنابراین در بین هر سه پارک و مکان تفریحی ارتباط معناداری از نظر کیفیت ادراک ذهنی شهروندان وجود دارد. همچنین سطح معناداری کمتر از ۰.۰۵ بیانگر وجود تفاوت معناداری در بین پارک های سه گانه مورد مطالعه در این پژوهش (پارک آبشار، پارک مهرورزی و پارک ساحلی) است. جدول شماره (۴) مربوط به همگنی واریانس ها در خصوص تفاوت معناداری هریک از متغیرهای مورد بررسی با تفکیک پارک های سه گانه می باشد. در این خصوص می توان گفت که نگهداری و هرس به موقع درختان و گل کاری مناسب در فضای پارک ها در مقایسه با سایر عوامل از نقش پررنگ تری در زمینه ارتقای کیفیت اماکن تفریحی داشته است

جدول (۴): آزمون همگنی واریانس در خصوص تفاوت ادراک ذهنی شهروندان از کیفیت زیست محیطی پارک های شهری

متغیرها	ضریب F	درجه آزادی ۱	درجه آزادی ۲	معنی داری
درختکاری و گل کاری	۲.۷۲	۱	۷	۰.۳۷۸
موجودات زنده	۲.۱۵	۱	۶	۰.۳۱۱
بهداشت محیط	۱.۶۲	۱	۷	۰.۲۸۶
آب	۱.۱۷	۱	۴	۰.۱۹۱
خرد اقلیم شهری	۰.۸۱	۱	۶	۰.۱۶۴
شهرسازی	۰.۷۷	۱	۵	۰.۱۹۴

جدول (۵) نتایج آزمون تحلیل واریانس چندمتغیر مربوط به تفاوت وضعیت متغیرهای کیفیت ادراک ذهنی شهروندان از عناصر زیست محیطی در بین پارک ها و اماکن تفریحی شهر یاسوج را نشان می دهند. بر اساس نتایج به دست آمده تمامی متغیرها دارای تفاوت معناداری در سطح ۰.۰۰۰ هستند ($p < 0.000$). نتایج یافته های آزمون MANOVA حاکی از این است که بیشترین اختلاف بین پارک های شهری مورد مطالعه در زمینه درخت کاری و گل کاری می باشد. سپس متغیرهای بهداشت محیط، موجودات زنده، آب، شهرسازی و خرد اقلیم شهری قرار دارند.

جدول (۵): نتایج آزمون MANOVA در خصوص تفاوت معناداری بین پارک های شهری از نظر متغیرهای کیفیت عناصر زیست

محیطی

شاخص های آماری	مجموعه ی مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	F	سطح معناداری	beta	توان آزمون
درختکاری و گل کاری	۷۱.۲۹	۳	۷۱.۲۹	۳۵.۱۲	۰.۰۰۰	۰.۶۱۵	۱۰۰
موجودات زنده	۶۶.۲۹	۴	۶۶.۲۹	۳۱.۱۹	۰.۰۰۰	۰.۵۷۱	۱۰۰
بهداشت محیط	۶۹.۸۴	۱	۶۹.۸۴	۲۶.۶۷	۰.۰۰۰	۰.۵۲۶	۱۰۰
آب	۶۱.۲۹	۵	۶۱.۲۹	۲۲.۱۸	۰.۰۰۰	۰.۴۹۹	۱۰۰
خرد اقلیم شهری	۵۱.۳۶	۲	۵۱.۳۶	۱۷.۶۲	۰.۰۰۰	۰.۵۱۸	۱۰۰
شهرسازی	۴۲.۷۶	۶	۴۲.۷۶	۱۵.۳۱	۰.۰۰۰	۰.۴۸۱	۱۰۰

تحلیل نتایج با استفاده از آزمون رگرسیون چند متغیر گام به گام

در این روش بر اساس بتای استاندارد به دست آمده، متغیرهای درختکاری و گل کاری، بهداشت محیط، موجودات زنده، آب، شهرسازی و خرد اقلیم شهری به ترتیب به عنوان متغیرهایی بودند که بیشترین سهم را در میزان تغییرات متغیر وابسته داشتند. لذا با توجه به اینکه تمامی متغیرهای فوق دارای ارتباط معنی داری با کیفیت ادراک ذهنی شهروندان از عناصر زیست محیطی پارک های شهری هستند، بنابراین در مدل نهایی باقیمانده اند. نتایج نشان می دهد این متغیرهای پیش بین ۷۳.۵ درصد از میزان واریانس متغیر وابسته (کیفیت ادراک ذهنی شهروندان) را پیش بینی می کنند. ضریب تعیین بیان گر این است که متغیرهای دیگری نیز در کیفیت ادراک ذهنی شهروندان تأثیرگذار بوده اند که در مطالعه حاضر بررسی نشده است. نتایج تحلیل واریانس یک طرفه نیز معنی دار بودن رگرسیون و رابطه خطی بین متغیرها را در گام نهایی نشان می دهد. جدول (۶) و (۷) اطلاعات مربوط به این تجزیه و تحلیل را نشان می دهند.

جدول (۶): ضرایب رگرسیون چند مرحله ای برای تبیین رابطه عناصر زیست محیطی پارک های شهری و کیفیت ادراک ذهنی

شهروندان						
گام	شاخص های آماری	ضریب رگرسیون	ضریب تعیین	ضریب تعیین تعدیل شده	مقدار F	مقدار (P)
۱	درختکاری و گل کاری	۰.۵۲۱	۰.۵۷۱	۰.۵۶۹	۱۵۱.۳۴	۰.۰۰۰
۲	موجودات زنده	۰.۴۷۶	۰.۵۳۹	۰.۵۳۷	۱۴۱.۹۸	۰.۰۰۰
۳	بهداشت محیط	۰.۴۹۶	۰.۳۷۶	۰.۳۷۴	۱۵۱.۲۵	۰.۰۰۰
۴	آب	۰.۳۸۸	۰.۶۴۶	۰.۶۴۵	۱۳۶.۱۷	۰.۰۰۰
۵	خرد اقلیم شهری	۰.۴۹۲	۰.۴۸۱	۰.۴۸۰	۱۲۸.۹۲	۰.۰۰۰
۶	شهرسازی	۰.۵۶۱	۰.۵۲۹	۰.۵۲۷	۱۴۵.۳۱	۰.۰۰۰

در ادامه جدول شماره ۶ و به منظور تجزیه و تحلیل داده ها در مورد قدرت تبیین متغیرهای مربوط به عناصر زیست محیطی در میزان ادراک ذهنی شهروندان به صورت جدول (۷) محاسبه شده است. نتایج به دست آمده حاکی از این است

که درخت کاری و گل کاری، بهداشت محیط، موجودات زنده، آب، شهرسازی و خرد اقلیم شهری در رتبه های اول تا ششم قرار دارند.

جدول (۷): ضرایب متغیرهای وارد شده در معادله رگرسیون نهایی برای تبیین رابطه عناصر زیست محیطی و کیفیت ادراک

ذهنی شهروندان

متغیرهای پیش بین	ضرایب استاندارد نشده	ضرایب استاندارد شده	t محاسبه شده	مقدار (P)
ضریب ورود	خطای معیار	بتا (β)		
عدد ثابت (عرض از مبدأ)	۳۵.۶	۳.۵۱	-	۹.۳۴
درختکاری و گل کاری	۶.۹۲	۰.۷۲۶	۰.۴۲۳	۹.۴۲
موجودات زنده	۶.۷۵	۰.۷۱۱	۰.۴۱۵	۹.۲۷
بهداشت محیط	۶.۴۹	۰.۷۰۲	۰.۴۰۷	۹.۱۱
آب	۵.۶۵	۰.۶۸۷	۰.۳۸۴	۸.۷۶
خرد اقلیم شهری	۵.۴۳	۰.۶۲۹	۰.۳۲۹	۸.۵۱
شهرسازی	۵.۲۱	۰.۶۱۳	۰.۳۲۲	۸.۳۹

به منظور بررسی دقیق تر وضعیت پارک های شهری مورد مطالعه، نتایج آزمون رگرسیون چند متغیره به تفکیک هریک از پارک ها انجام گرفته است. نتایج به دست آمده حاکی از این است که اولاً وضعیت ادراک ذهنی شهروندان کیفیت متغیرهای زیست محیطی پارک آبشار بیشتر از دو پارک دیگر است.

نتیجه گیری

پارک ها به مثابه فضای مکثی در دنیای پر سرعت امروز، چنانچه با مدیریت و عملکرد مناسب همراه باشند و گسترش آنها مطابق با ساختار فضایی شهر ها باشد قادر به پاسخگویی به نیاز های اقشار وسیعی از مردم، ایجاد رفاه بیشتر، سبز شدن یکنواخت تمام نقاط شهر، دسترسی آسان همه شهروندان به آنها و هویت بخشی به محلات مسکونی می شود. در این صورت که می توان پارک را یک فضای شهری دانست که در ارتباط با محیط اجتماعی و کالبدی شهر، دارای کارکردهای موثری می باشد. با توجه به اهمیت پارک های شهری بررسی ادراک ذهنی شهروندان از کیفیت عناصر زیست محیطی اماکن تفریحی و پارک های شهری در شهر یاسوج در این پژوهش مورد بررسی قرار گرفت. این پژوهش با استفاده از نرم افزار spss و Amos مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. جهت تعیین انسجام درونی داده ها برای بهره گیری از تکنیک تحلیل عاملی از آزمون KMO و بارتلت استفاده گردید و در این بخش مقدار KMO برابر با ۰.۸۱ و نیز آماره بارتلت برای بهبود کیفیت ادراک ذهنی برابر با ۱.۲۷۶ به دست آمد. سطح معناداری هر دو محور در سطح ۰.۰۰۰ معنی دار بوده است؛ بنابراین داده های موجود برای تحلیل عاملی مناسب تشخیص داده شدند.

منابع

- ۱- اسدی، روح الله و صبوری مرضیه (۱۴۰۱)، تحلیل رضایتمندی شهروندان از پارک های شهری از منظر عدالت توزیعی (مطالعه ی موردی: منطقه شش شهرداری مشهد)، پژوهشنامه ی خراسان بزرگ، ۴۹ (۱)، ۸۷-۱۰۵.
- ۲- ایران نژاد پاریزی، محمدحسین، و تجملیان، مهدیه (۱۳۹۰). بوستان ها و فضای سبز شهری. انتشارات دانشگاه یزد، چاپ اول.

- ۳- باغبان پور خوئی، عباس (۱۴۰۲)، واکاوی و بررسی مکان‌یابی فضای سبز و پارک های شهری در راستای توسعه شهری پایدار (مورد مطالعه: پارک‌های شهری شهرستان خوی)، پژوهش های نوین علوم جغرافیایی، معماری و شهرسازی، ۵(۴۴)، ۷۹-۵۷.
- ۴- پارسانیک، زهرا (۱۴۰۲)، ارزیابی و الویت سنجی پارک های شهری (مطالعه ی موردی: منطقه ی ۱۳ شهری کلانشهر مشهد)، نشریه ی اندیشه های نو در علوم جغرافیایی، ۱(۱)، ۸۳-۱۰۰.
- ۵- صادقی، زهرا و انصاری، مجتبی و حقیقت بین، مهدی (۱۴۰۲)، شناخت و اولویت بندی خدمات فرهنگی اکوسیستم مبتنی بر ادراک کاربران در فضای سبز شهری، مطالعه ی موردی: پارک های شهری تهران، مجله ی پژوهش های جغرافیای انسانی، ۵۵(۱)، ۲۳۹-۲۲۳.
- ۶- صالحی، اسماعیل، رمضانی مهربان، مجید، افراسیابی، هادی، داوودی، سیدمجید، و بصیری مژده، رضا (۱۳۹۲). ارزیابی توزیع مکانی پارک های شهری با استفاده از تحلیل شبکه. فصلنامه مدیریت شهری و روستایی، ۳۲، ۱۹۶-۱۸۵.
- ۷- قشقائی، رضا و منصوریان، الهام (۱۴۰۰). مولفه های تاثیرگذار بر ارتقای کیفیت فضای سبز شهری (نمونه موردی پیاده روهای شهر یاسوج). فصلنامه جغرافیا و روابط انسانی، ۴(۳)، ۶۴-۵۰.
- ۸- گلدویی، سمیه و محمدزاده، مرجان و میرکریمی، سیدحامد و سلمان ماهینی، عبدالرسول (۱۴۰۱)، مکان‌یابی مناطق مستعد توسعه پارک ها و فضای سبز شهری با استفاده از روش ارزیابی چند معیاره (MCE) و رهیافت AHP، مجله ی آمایش جغرافیایی فضا، ۱۲(۲)، ۱۱۷-۱۳۲.
- ۹- محمدی، عرفان و آرمند، آوا (۱۳۹۷)، تاثیر فضاهای باز شهری بر کیفیت گذران اوقات فراغت و زندگی شهروندان، کنفرانس بین المللی عمران، معماری و مدیریت توسعه شهری در ایران، تهران.
- ۱۰- Bodnaruk, E. W., Kroll, C. N., Yang, Y., Hirabayashi, S., Nowak, D. J., & Endreny, T. A. (۲۰۱۷). Where to plant urban trees? A spatially explicit methodology to explore ecosystem service tradeoffs. *Landscape and Urban Planning*, ۱۵۷, ۴۵۷-۴۶۷
- ۱۱- Hughey, S. M., Walsemann, K. M., Child, S., Powers, A., Reed, J. A., & Kaczynski, A. T. (۲۰۱۶). Using an environmental justice approach to examine the relationships between park availability and quality indicators, neighborhood disadvantage, and racial/ethnic composition. *Landscape and Urban Planning*, ۱۴۸, ۱۵۹-۱۶۹.
- ۱۲- Mexia, T., Vieira, J., Príncipe, A., Anjos, A., Silva, P., Lopes, N., & Pinho, P. (۲۰۱۸), Ecosystem services: Urban parks under a magnifying glass. *Environmental research*, ۱۶۰, ۴۶۹-۴۷۸.